

protivrečnih, ali ipak blažih zaokreta u nauci. Umerenije verzije revizionizma nisu tipične niti dominantne, jer su brojnije i uticajnije radikalne, tj. isključive verzije iskrivljavanja istorije. Bilo bi pogrešno pretpostaviti da je snažna tekuća nacionalno – restaurativna prerada prošlosti učinila anahronom njenu kritiku sa stanovišta poslenacionalnog identiteta. Naprotiv, kritičko preispitivanje nacionalnog identiteta kao isključivog ili vrhunskog naučno strateškog cilja historiografije aktuelnije je danas nego ikada ranije.

4. Obrada socijalizma u renacionalizovanoj i antitotalitarnoj srpskoj historiografiji.

Na pitanje šta je nakon sloma evropskog socijalizma najteže predvideti, može se odgovoriti: prošlost. Zašto? Zato što je "prošlost" pre svega slika koju mi sebi od nje stvaramo. Nije bez razloga Marks uočio da je istorija osnovna nauka, ali samo ukoliko se liši ideologije, a M. Albvas je 1925. šire obrazložio to kako je sećanje zavisno od društvenog okruženja. Prošlost se ne održava, već se rekonstruiše, pri čemu se polazi od sadašnjice. Društvo menja konvencije sećanja i time usmerava pojedinačna sećanja u istom pravcu u kom se razvija kolektivno sećanje. Danas industrija sećanja ispunjava vakuum koji je nastao nakon sloma teleološkog shvatanja istorije. Svako ko se suočava sa istorijom lišenom smisla pokušava da joj vrati smisao. 20. vek je kao nijedan pre njega postao predmet obrade, "rada na sećanju". Na delu je zaokret od dekretiranog sećanja ka potpuno otvorenom tumačenju istorije, pa svako piše ono što smatra da je najbolje. Posledica je relativizam, slom saglasnosti i uporedivosti tumačenja, "razaranje prošlosti" u kom je teško naći put ka sintezi između starog kolektivističkog dekretiranog sećanja i normalizovanog kapitalističkog individualizma. Mnogi pridevi u istorijskim udžbenicima su zamenjeni antonimima, zli su postali dobri i obratno. Nešto nalik zbivanjima u renesansi, čim se stari svet srušio, nastao je novi. Vrednosti su redefinisane u trenutku. Istorije uspomena iz osnova ruše prethodno viđenje istorije i nastoje da ustoliče nova sećanja na zločine, ubijanje naroda i progone. Parafrazirajući N. Finkelštajna, T. Eš piše o "industriji prevladavanja prošlosti". Glavni ciljevi jesu istina, pravda i demokratizacija, a sredstva su osude, javne apologije i kriminalizacija prošlosti. P. Nora upozorava na dramatični rast instrumentalizacije istorije u političke, trgovačke i turističke svrhe. Štaviše, neretko istoričari ni nemaju monopol nad istorijom, jer prevladavanje prošlosti usložnjava okolnost da je u ovom procesu uvek sadržan politizovani dualizam između moralno nadmoćnijih i inferiornijih. Svedoci smo demokratizacije u tumačenju istorije, ali i traganja za identitom u istoriji kod mnogih malih i velikih grupa. Prva okolnost podstiče nepristrasnost, druga ne. Krajem 20. veka oslabila je razlika između istorije kao oblasti kolektivnog i sećanja i istorije kao sfere pojedinca. Upotreba istorije i kultura sećanja uvek zavise od konkretnih protivrečnosti društva. Ovde će biti reči o situaciji u Srbiji.

Više od deset godina prošlo je od sloma evropskog jednopartijskog socijalizma u procesu u kom je i akademska historiografija imala aktivnu ulogu posredujući novi željeni istorijski identitet. Uprkos pluralističkim mogućnostima koje je otvorio Centenarium iz

1989. naučna obrada jugoslovenskog socijalizma još uvek je u stanju previranja bez razvijenih teorijskih i metodskih pretpostavki koje bi omogućile hladnu procenu vlastite prošlosti. Previranje ne karakteriše produktivno suočavanje različitih ocena socijalizma već mnoštvo paušalnih kritika socijalizma lišenih višeslojnih kriterija koji bi mogli odvesti diferenciranoj debati i minimalnoj racionalnoj saglasnosti. U ovom prilogu su izdvojene dve